

Hoofstuk 2

Soeklig op toepaslike begrippe en konsepte

*'n Mens kan eers sien hoe hoog
'n boom werklik was,
wanneer dit afgekap op die grond lê.
- Venda-spreekwoord*

1. Inleiding

In 'n wetenskaplike navorsingswerk is dit noodsaaklik dat woorde of konsepte wat in die alledaagse omgangstaal voorkom en wat in die navorsing gebruik gaan word, noukeurig omskryf moet word ten opsigte van hulle begripsinhoud in die bepaalde verband. Daarom volg hier nou 'n lys van sodanige woorde en begrippe wat in die navorsing gebruik gaan word wat die leser sal help om die besprekings wat volg, beter te begryp en sinvol te interpreteer.

2. Eerste-, Tweede- en Derde Orde Kubermetika

2.1 Verskuiwing van denke.

In hierdie afdeling word 'n kursoriese oorsig gegee in die verskuiwing van terapeutiese denke deur die eeue. Matthysen (1994:1) stel dit so: "Daar is verskillende maniere om na probleme, die wêreld of mense te kyk. Die wyse hoe 'n mens dink of kyk, het 'n effek op hoe jy terapie sal doen." Uiteindelik sal aangetoon word dat die benadering wat in hierdie navorsing gebruik word, aansluiting vind by die 'Derde Orde Kubermetiese Beweging'

Dit gaan in hierdie afdeling dus nie oor 'n stel tegnieke wat in die pastoraat toegepas moet word nie, maar eerder oor 'n *manier* hoe die pastor betrokke is in 'n gesprek en hoe daar na 'n probleem gekyk word.

Dit lê nie op die vlak van hierdie proefskrif om Eerste-, Tweede- en Derde Orde Kubernetika volledig te beskryf nie. Daar sal net op die tersaaklike inligting gekonsentreer word.

2.2 Eerste Orde Kubernetika.

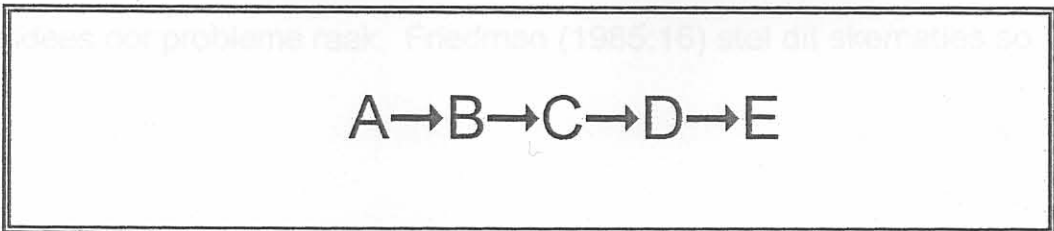
Die manier hoe beraders na probleme, na die mense en na die wêreld om hulle kyk, beïnvloed die manier hoe berading gedoen word. Newton se denke gedurende die agtiende eeu het 'n groot invloed ook op die gedragswetenskappe gehad. Volgens Matthysen (1994:1) is Newton se epistemologie op drie belangrike aannames gegrond:

2.2.1. Reduksionisme of atomisme

Objekte wat ondersoek word, word in die kleinste moontlike deeltjies opgebreek. Die geheel word verstaan wanneer die deeltjies gekombineer word. Die geheel is gelyk aan die verskillende dele waaruit dit bestaan.

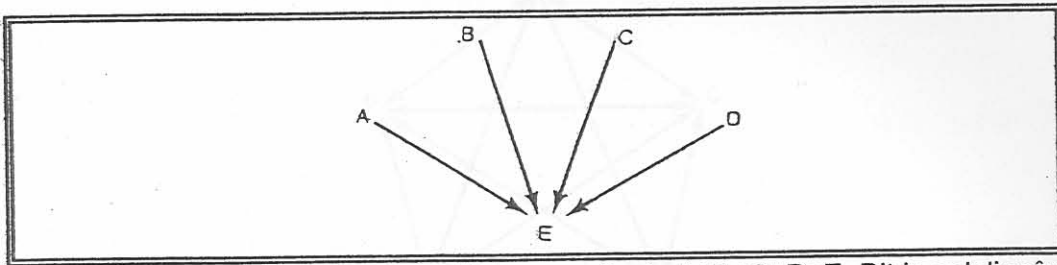
2.2.2. Lineêre oorsaaklikheid

Elemente is aan mekaar deur oorsaak en gevolg verbind. Die volgende figure stel lineêre denke skematies voor:

Figuur 1 : A veroorsaak B. B veroorsaak C. C veroorsaak D en D veroorsaak E.

(Friedman:1985:16)

Figuur 2 : Meervoudige oorsaak (multiple causation): $A+B+C+D=E$. Dit is ook lineêre denke. (Friedman:1985:16)

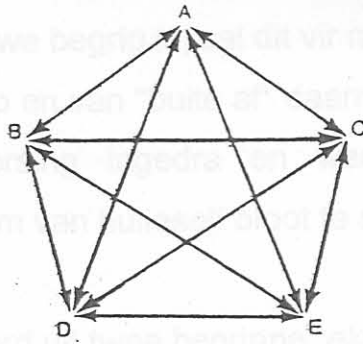
2.2.3. Neutrale objektiwiteit

Volgens hierdie denke moet 'n berader om 'n objek die beste te verstaan, "objektief" van buite af na die sisteem kyk en nie deel van die sisteem word nie.

2.3 Tweede Orde Kubermetika

Die ou, analitiese oorsaak- en gevolgdenke van die eerste orde kubermetika is vervang met sistemiese denke. Die relativiteits- en die kwantumteorieë van Einstein het 'n groot rol hierin gespeel. Die klem word nou gelê op die geheel, patrone en konneksies tussen dele. 'n Ekosistemiese benadering ontstaan waar mense begin agterkom dat die geheel groter as die dele is.

Volgens Matthysen (1994:8) omskryf 'n ekosistemiese benadering (in teenstelling met Newtoniaanse en eerste orde kubermetiese denke) 'n manier van dink wat meer as net jou idees oor probleme raak. Friedman (1985:16) stel dit skematies so voor:

Figuur 3

By figuur 3 is A,B,C,D,en E interafhanklik van mekaar. Elke deel van die sisteem is verbind aan, of het 'n invloed op elke ander deel. Elke komponent funksioneer nie onafhanklik nie, maar as deel van 'n groter geheel. Die komponente funksioneer nie volgens hulle "aard" nie, maar volgens hulle posisie in die netwerk. Die struktuur ABCDE word dus die studie-objek. Om een deel daarvan uit te neem en te bestudeer sou misleidende resultate gee, omdat elke deel anders buite die sisteem as binne die sisteem sal funksioneer en ook omdat die funksionering binne die sisteem elke keer anders sal wees afhangend waar dit in verhouding tot die ander in die sisteem geplaas word (Friedman:1985:15).

Müller (2:1994:7) sluit hierby aan wanneer hy praat van 'n meer holistiese benadering "...where the starting point is not the parts, but the whole."

Diè manier van dink het 'n invloed op jou idees oor jouself, probleme, mense en die wêreld. Dit bied aan jou 'n wyer raamwerk wat meer moontlikhede insluit as wat dit sekere uitsluit. Die observeerder is deel van die ge-observeerde sisteem wat homself dus deel maak van die dinamika van die terapie of die prosesse wat binne die sisteem plaasvind.

Omdat objektiwiteit 'n relatiewe begrip is, sal dit vir my onmoontlik wees om my los te maak van die onderwerp en van "buite af" daarna te kyk. Eie persepsies word noodwendig in die navorsing ingedra en weergegee wat slagoffers van misdaadgeweld bereid is om van hulleself bloot te stel.

Die woord *ekosistemies* word uit twee begrippe, *eko* en *sistemies* saamgestel:

2.3.1 "Eko"

Die voorvoegsel *eko* hou verband met die Griekse woord οἶκος wat onder andere die betekenismoontlikhede van huis, huisgesin, familie en geslag (*byvoorbeeld geslag van Dawid*) het. Die Afrikaanse woord **ekologie** is dan ook hiervan afgelei.

Ekologie is die studie van die interafhanklikheid van lewende organismes met hulle omgewing en met mekaar. Die sisteme staan in 'n onderlinge verhouding tot mekaar.

In die teologie word die begrip gebruik om die interafhanklikheid en wedersydse beïnvloeding van die gelowige mens met ander sisteme waarmee hy in aanraking kom, te beskryf. Hierdie sisteme sou sy gesin, sy gemeente, sy vriendekring en sy beroepsomgewing, kon insluit.

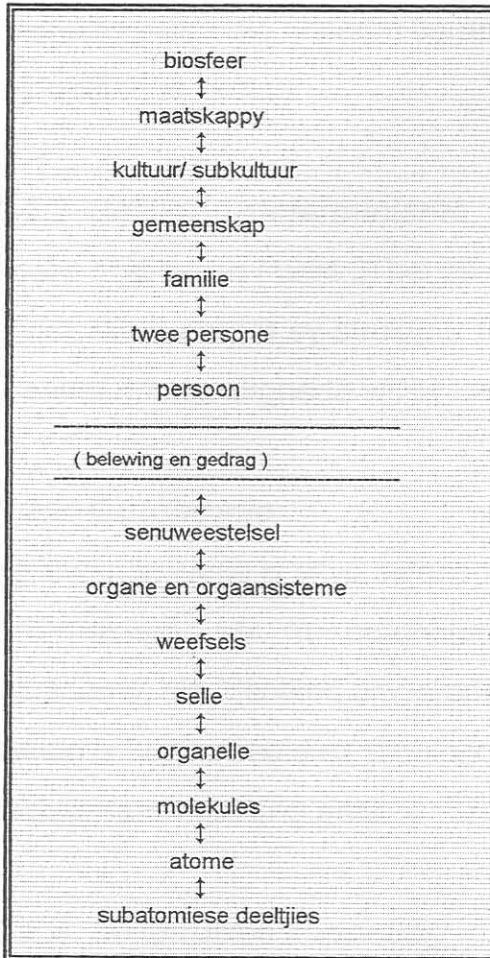
2.3.2 "Sistemies"

Waar die term *ekologie* daarop dui dat sisteme onderling in verhouding tot mekaar staan, gaan dit in die woord *sistemies* oor die aard van die verhoudinge (Pienaar:1996:9). 'n Sisteem kan volgens Van Tilburg (1990:32) soos volg gedefinieer word: "...sisteem is een verzameling van elementen die onderling zo geordend zijn dat de mate van ordening binnen de verzameling

groter is dan de mate van ordening buiten de verzameling.”

2.3.2.1 Organisasie en struktuur

Van Tilburg (1990:33) gebruik die model van Engel om sisteme te beskryf. Volgens hom bestaan daar binne elke sisteem 'n aantal substrukture, wat op hulle beurt ook weer as sisteme beskryf kan word en 'n duidelike hiërargiese opbou vertoon. Hierdie sisteme kan volgens die model skematies soos volg voorgestel word:

Volgens Matthysen (1994:3-6) kan 'n lewende sisteem beskryf word as 'n unieke entiteit. Sy dui onder andere die volgende konstruksies wat hierdie entiteit beskryf, aan:

2.3.2.1 Organisasie en struktuur

'n Sisteem bestaan uit 'n organisasie en 'n struktuur. Die organisasie is volgens Matthysen (1994:3) "daardie deel van die sisteem wat die sisteem definieer as 'n entiteit, dieselfde bly en sodoende die identiteit van die sisteem behoue laat bly." Die struktuur is die nie-stasiese deel in 'n sisteem en is in gedurige verandering deur middel van interaksie. Die struktuur van die sisteem verander gedurig om die organisasie en die identiteit te behou.

2.3.2.2 Struktuurdeterminisme

Volgens Matthysen (1994:3) het elke lewende sisteem 'n eie outonome individualiteit omdat sy struktuur ten volle bepaal hoe die sisteem in bepaalde omstandighede wil of kan reageer.

2.3.2.3 Outonomie

Elke lewende wese is altyd outonoom en reageer op invloede van buite (perturbasies) op 'n outonome wyse deur byvoorbeeld self besluitname, eie identiteit en verantwoordelikheid (Matthysen 1994:5). 'n Gesin is byvoorbeeld so 'n outonome sisteem waar die beginsels van struiktuurdeterminisme geld.

2.3.2.4 Strukturele koppeling

Strukturele koppeling kan ook beskryf word as interaksie tussen sisteme. Matthysen (1994:5) stel dit dat strukturele koppeling plaasvind indien daar interaksie tussen lewende sisteme is en daar 'n bepaalde passing plaasvind, sonder dat die organisasie van enige van die

sisteme verander.

2.3.2.5 Konstruktivisme

'n Tema wat sentraal in die tweede orde kubernetika staan is die onmoontlikheid van objektiwiteit. Die manier hoe ons die wêreld sien en beskryf, is gedeeltelik deur onself gekonstrueer. Müller (2000:58) sê: "Die werklikheid is hiervolgens nie 'n objektiewe werklikheid nie, maar 'n subjektiewe konstruk. My werklikheid en jou werklikheid is albei maaksels van onself en daarom verskil dit ook van mekaar."

Volgens hierdie benadering bestaan daar ook nie sisteme nie. Ons konstrueer egter self sisteme soos wat dit ons pas. Nie enige sisteem kan egter gekonstrueer word nie, dit sal moet pas by die idees van die deelnemers aangaande hulleself, mekaar, probleme en die wêreld in die algemeen(Matthysen:1994:2). Wanneer die realiteit saam gekonstrueer word, ontstaan daar 'n domein van gedeelde betekenis.

2.4 Derde Orde Kubernetika

Waar die Konstruktivisme van die Tweede Orde Kubernetika die subjektiewe beklemtoon het, kom die Sosiale Konstruksionisme of Derde Orde Kubernetika as 'n volgende sprong in die menslike denke om die *sosiale proses* waarvolgens kennis ontwikkel word, te beklemtoon. Die klem word nou verskuif na die intersubjektiewe invloed van kultuur en taal, asook die hermeneutiese tradisie van teksinterpretasie(Müller:1996:81). Volgens hierdie teorie bestaan die werklikheid nie uit persepsies wat êrens in die sensuweestelsel gesetel is nie (Müller:2000:58), maar uit gedeelde konstrunkte. So 'n saam-gekonstrueerde realiteit bestaan in 'n

domein van gedeelde betekenis.

2.4.1 Taal

In die Sosiale Konstruksionisme speel *taal* 'n sleutelrol. Wanneer daar van *taal* gepraat word, word daar nie net na woorde verwys nie, maar word daar verwys na al die tekens wat in kommunikasie gebruik word, byvoorbeeld stemtoon, lyftaal, geskrewe taal, swanger stiltes, ensovoorts. Gerkin (1991:21) praat weer van die taal van verhoudings, beelde, metafore en stories. Hy sê daar is sekere vlakke van ondervindinge wat mense het wat op geen ander wyse as juis deur stories, beelde (image) en metafore gekommunikeer kan word nie.

Babin (1991:80) sê taal kommunikeer nie meer deur middel van die alfabet nie, dit kommunikeer deur modulasie. Hy beskryf modulasie as “a whole complex of vibrations varying in intensity and pitch, with special rythms and tones of their own.” Modulasie sluit alles in wat die sintuie kan sien, voel, hoor en beleef. Hierdie modulasie kan elektrones versterk word. Modulasie vind ook plaas langs die weg van skoonheid en simbole. Die medium wat gebruik is, word uiteindelik die boodskap. Dit is nie soseer wat mense hoor nie, maar dit is wat hulle sien en beleef, wat uiteindelik die boodskap dra.

Waar daar in die eerste orde kubernetika geglo word dat die werklikheid objektief in taal beskryf kan word, word vanuit 'n sosiaal konstruksionistiese siening geglo dat betekenis nie objektief bestaan nie. Betekenis word deur mense wat met mekaar *in gesprek tree* intersubjektief saam geskep en ervaar. Betekenis word veral in *dialog* met mekaar geskep. Anderson & Goolishian noem die sosiale eenheid waarmee hulle in terapie werk, 'n

linguistiese sisteem wat bepaal word nie deur konsepte van sosiale organisasie wat gebaseer is op 'n reeks voorveronderstellings nie, maar eerder deur dit wat hulle kliënte *in taal* vir hulle gee. Daarom noem hulle hul terapie “a problem-organizing, problem-dis-solving system” (Anderson & Goolishian:1988:371)

Hulle sê verder: “Language does not mirror nature; language creates the pictures we know”(Anderson & Goolishian:1988:378). Taal is dus nie maar net neutraal of passief nie. Elke keer wanneer iemand praat, word 'n realiteit geskep.

In hulle terapie het hulle vyf basiese beginsels neergelê wat ook vir hierdie navorsing van belang is:

- Menslike sisteme is gelyktydig taal-genererende- en betekenis-genererende sisteme.
- Betekenis en verstaan is sosiaal en intersubjektief gekonstrueer. Intersubjektief in hierdie verband verwys na die situasie waar twee of meer ooreenstem dat hulle dieselfde ondervinding dieselfde ervaar het.

- Elke sisteem in terapie word gevorm rondom 'n probleem. Anderson & Goolishian (1988:372) sê: “ ...the therapy system is a system that is distinguished by ‘the problem’ rather than a social structure that distinguishes ‘the problem’”. Daarom sê hulle dat die terapeutiese sisteem 'n probleem-organiserende,

probleem-oplossende (dis-solving) sisteem is.

- Terapie is 'n linguistiese gebeure wat binne 'n terapeutiese gesprek plaasvind. Verandering is die evolusie van nuwe betekenis deur middel van dialoog.
- Die rol van die terapeut is die van 'n meester gesprekskunstenaar of 'n argitek van dialoog. Sy kundigheid bestaan daarin dat hy ruimte skep vir 'n dialogiese gesprek en dat hy die gesprek fasiliteer. Anderson & Goolishian (1988:372) sê die terapeut is 'n "...participant-observer and a participant-manager of the therapeutic conversation."

Freedman & Combs (1996:29) sê dit is belangrik vir terapeute om daarop te let dat verandering, of dit nou verandering in sieninge, verhoudings of gevoelens is, te doen het met verandering in taal. Pienaar (1996:193) maak egter die stelling dat nie alle insette wat tydens pastorale betrokkenheid gelewer word, of alle realiteite wat gekonstrueer word, 'n verandering teweeg sal bring nie, maar alleenlik inligting en konstruksies wat "pas" en wat stabiliteit en verandering in aanmerking neem.

2.4.2 Stories

Freedman & Combs (1996:30) sê die realiteite wat ons geërf het word na vore gebring in die taal wat ons gebruik en dit word lewend gehou en verder aangegee deur die stories wat ons uitlewe en vertel. Met die woorde en die grammatika wat ons ken, maak ons interpretasies van dit wat met ons gebeur. Müller (2000:13) noem dit die ontstaan van stories, want "...interpretasies kan

net gemaak word as daar verbande tussen dinge gelê word, en dit binne 'n tydsraam geplaas word.” Want sodra ervaringe geïnterpreteer is en dit binne 'n tydsraam geplaas is, is 'n verhaal geskep. Stories speel 'n belangrike rol in die organisering, handhawing en sirkulering van kennis oor onself en ons wêreld.

Anderson & Goolishian (1988:379) sê die sisteme waarmee terapeute werk “...are the narratives that evolve through therapeutic conversation.” Die terapeut moet taal gebruik om nuwe interpretasies te maak. Wanneer nuwe verbande gelê word, kom 'n nuwe bevrydende verhaal tot stand. Dit gebeur wanneer die terapeut help om deur 'n ander taal ander betekenis aan ervaringe te gee. Deur taal in die terapeutiese situasie op hierdie manier te gebruik, vind daar herformulering plaas (Müller:1998:14). Müller (1998:58) stel dit so: “Betekenis word met mekaar gedeel en uiteindelik toegeken deur taal. Ons kan nou praat van “the act of languaging” en die “act of storying.”

Freedman & Combs (1996:33) neem dit 'n stap verder as hulle sê: “In order to make a difference, new stories must be experienced and lived outside the four walls of a therapists office.”

3. Narratief pastorale gesigspunt

3.1 Pastor

Die woord ποιμήν word verbind met die woorde *pastor* en *herder* (Kittel-VI:1968:485). In die Ou Testament byvoorbeeld Genesis 48:15, Psalm 23, Prediker 12:11, Jesaja 40:11 word God beskryf as die groot Herder wat vir mense sorg. In die Nuwe Testament word die begrippe ποιμήν (herder) en ποιμνη (kudde) ten nouste met mekaar in verband gebring, byvoorbeeld in Matteus 26:31 en Johannes 10:16. Christus is nie net die Goeie Herder nie, maar Hy oefen ook deur ander herders sy Herderskap op aarde uit (Efesiërs 4:11, 1 Petrus 5:2). Adams sluit hierby aan wanneer hy sê: “By definition, a pastor (i.e. shepherd) cares for worn, weary, discouraged sheep. He sees to it that they find rest. The pastor, then, must take up his ministry to men in misery” (Adams:1978:67).

Heitink (1979:16) maak die stelling dat protestantse predikante hulleself in die eerste plek sien as *verbi divini minister*. Hy vra dan die vraag: “Hoe kan hij zichzelf vinden in het pastoraat, wanneer daaronder iets anders verstaan moet worden dan een vorm van woordverkondiging?”

Om hierdie vraag te beantwoord sal die pastor homself ten opsigte van sy eie identiteit en benadering moet verantwoord. Die pastor se eie identiteit word volgens Heitink (1979:17) uit verskillende elemente opgebou:

- Die groei en ontwikkeling van sy eie persoonlikheid. Dit word onder andere gevorm deur opleiding en supervisie.
- Die tradisie waarin die pastor hom bevind.
- Die pastor se siening van sy amp in die kerk. Hoeveel gesag verleen

praktieske amp aan hom?

- Die politieke, maatskaplike en kulturele identiteit van die pastor.

3.1.1 Die Pastor as ampsdraer

Volgens Artikel 9 van die Kerkorde van die Nederduitse Gereformeerde kerk (Coertzen:1998:4) is die amp of bediening van die bedienaar van die Woord gerig op die **Woordbediening** in sy verskillende gestaltes. Dit omvat die volgende sake:

- Prediking.
- Bediening van die sakramente.
- Diens van gebede.
- Leiding van eredienste.
- Kerklike onderrig, in samewerking met die ander ampte en die gelowiges.
- Behartiging van die herderlike sorg, veral in die vorm van huisbesoek, saam met die kerkraadslede.
- Ywer vir die uitbreiding van die koninkryk van God.
- Regering, organisasie, leiding en bestuur van die gemeente saam met die ouderlinge en die diakens.
- Uitoefening, saam met die ouderlinge en die diakens, van die opsig en tug oor die gemeente.
- Leiding van kerkraadsvergaderings.

Die klem val in al bogenoemde punte op verskillende vorme van Woordbediening. Hierdie woordbediening vereis 'n sekere mate van bekwaamheid. Wanneer Heitink van die bekwaamheid van die leraar praat,

praat hy van “theologiesch-agogische deskundigheid” (Heitink:1979:370). Hy praat ook van “vertolkings-deskundigheid” waar die pastor teorie en praxis moet integreer.

Die Woord moet ook in verskillende vorme aan mense *bedien* word. Die algemene verwagting wat mense van die pastor het, is om *leraar* te wees. Die woord *leraar* impliseer dat daar sekere kennis is wat aan nie-weters bygebring moet word. Die leraar se werk is om deur woordverkondiging mense te leer, te bemoedig en raad te gee. Die kerk het selfs die ampte duideliker gaan omskryf as die lerende ouderlinge (leraars), die regerende ouderlinge en die diakens (De Klerk:1978:9). Wanneer De Klerk egter woorde wat vir pastorale gespreksvoering gebruik word, beskryf, bespreek hy die woorde παρακαλειν (vermaning), vouθετειν (bestraffing), καταριζειν (herstel), στηριζειν (versterking) en οικοδομη (opbou) van die gemeente. Al hierdie woorde het te doen met iets wat die pastor met sy lidmate moet *doen* uit 'n gesagsposisie. Hierdie siening van De Klerk sluit dan ook nou aan by die verwagting wat sommige lidmate vandag nog van hulle leraar het.

Gerkin(1997:23) beskryf vanuit die Ou Testament drie dominante groepe mense wat die Hebreeuse gemeenskap met pastorale leierskap bedien het. Hulle was die *priesters* wat hoofsaaklik vir die aanbidding en die seremoniële lewe verantwoordelik was, die *profete*, wat oor die tradisie en morele sake gepraat het en die *wyse manne en vroue*, wat met hulle goeie oordeel oor 'n wye spektrum van sake leiding met betrekking tot die individu en die gesinslewe gegee het. Elkeen was op sy of haar eie manier betrokke by die sorg en die dissipline van God se volk as 'n gemeenskap of as individuele lede van die gemeenskap. Sorg vir die individue of vir die gemeenskap het

dus plaasgevind nie net deur wyse leiding nie, maar ook deur die rykheid van rituele praktyke. Partykeer het dit selfs plaasgevind deur profete wat mense op verskeie maniere met die wil van God gekonfronteer het.

Om Pastoraat dus net te reduseer tot berading, verskraal die werk van die pastor. In hoofstuk 7 sal ek aandui dat berading aan gesinne wat deur misdadageweld getref is, nie net in die spreekkamer van 'n pastor kan plaasvind nie, maar dat daar baie meer partye is wat betrokke moet wees om gesinne weer heel te maak. Gerkin(1997:37) sê: "Pastoral care in its larger meaning, however, involves the pastor in giving caring attention to concerns that reach beyond the individual to the community of Christians and the larger society."

3.1.2 Die Pastor en die Narratiewe pastoraat

Vir myself was dit persoonlik moeilik om uit die amptelike rol wat die gemeenskap aan die pastor toegeken het, te klim en 'n "mind switch" te maak wanneer daar 'n pad saam met gesinne in 'n krisis geloop word.

Pienaar (1996:194-195) beskryf die rol van die pastor in die narratiewe betrokkenheid soos volg:

- As *fasiliteerder* is die pastor 'n tussenganger tussen God en mens wanneer God deur sy Woord na die mens in sy huidige situasie kom.
- As *vroedvrou* en *ko-outeur* help hy sy gespreksgenoot om geboorte te skenk aan 'n verhaal wat nog verborge in hom leef.
- As *deelnemende bestuurder* skep hy die veilige ruimte vir die gesprek

om sy gang te gaan.

- As *hermeneut* help hy sy gespreksgenoot om sy eie verhaal te verstaan en in die lig van God se geskiedenis met die mense te herinterpreteer.
- As *tolk* beweeg hy tussen Skrifteks en konteks, tussen sender en hoorder in en probeer dit wat aan die gebeur is, te vertolk.
- As *venster* tree hy so deursigtig op, dat sy eie gesig verdof en dat sy gespreksgenoot die gesig van God kan sien.
- As *deelnemer* word hy deel van sy gespreksgenoot se verhaal, terwyl hy heelyd rekening hou met die invloed wat sy eie verhaal op die verstaan van sy gespreksgenoot se verhaal het.

Gerkin(1997:79) voeg ook die volgende aksente by:

- Die pastor is priester, profeet en wyse gids.
- Die pastor is die herder vir sy skape.
- Die pastor is tussenganger en versoener.
- Die pastor is ook rituele leier in die gemeente. (In hoofstuk 7 sal ek ook aantoon hoedat die pastor as rituele leier gesinne wat deur misdadageweld getref is, kan help om heel te word.)

Hoewel die pastor steeds die “deskundige” is in die begeleiding van gesinne wat deur misdadageweld getref is, is dit in die verhalende pastoraat belangrik dat die pastor nie die meer- of die beterweter is nie. Selfs Pienaar se metafoor van die pastor as fasiliteerder waar hy ‘n tussenganger tussen God

en die mens is, dat God deur sy Woord na die mens kan kom, sê iets van 'n gesagsrol waarin die pastor homself sien. Die rol van die pastor as fassiliteerder is eerder om die ruimte of fasiliteit te skep waarbinne stories vertel kan word. Volgens Müller (2000:17) word die pastor die nie-weter wat 'n *not-knowing* posisie in die gesprek inneem. Die gespreksgenoot word in die gesprek bemagtig tot die eintlike deskundige. Elke storie word deur die pastor ernstig opgeneem.

3.1.3 Die pastor en sy eie storie

Jernigan maak die stelling dat die pastor voordurend met vrae moet worstel soos “Wie is ek?”, “Wie s'n is ek?” en “Waar is ek?” (Jernigan:1991:222). As die pastor nog nie antwoorde op hierdie vrae vir homself gekry het nie, kan die manier hoe hy in 'n pastorale gesprek luister, beslissend beïnvloed word deur sy eie sienings, vrese en vooroordele. Die pastor kan hom nie losmaak van sy eie storie nie. Müller (2000:17) waarsku dat die pastor se storie nooit “...méér outentiek, méér korrek en méér gesaghebbend is nie.”

Dit is nie vir die pastor moontlik om objektief na sy gespreksgenoot te luister nie. Sy eie verhaal praat heeldyd saam en dit wat die pastor hoor, word medebepaal deur sy eie storie.

Die pastor funksioneer ook nie afgesonder op 'n eiland nie. Hy is onlosmaaklik deel van die gemeentesisteem en nie 'n buitestaander wat van buite af die sisteem probeer manipuleer nie. Friedman (1985:67) beskryf die verhouding tussen die pastor en sy gemeente as 'n huweliksverhouding. Friedman (1985:221) maak die stelling dat die algemene gesondheid en funksionering van enige organisasie, baie afhang van die een of meer persone

wat in beheer van die organisasie staan. Hy sê: "...an organism tends to function best when its "head" is well differentiated."

Hierdie beginsel kan ook op die pastoraat van toepassing gemaak word. Daarom is dit belangrik dat die pastor homself goed sal ken en ook sal weet wat sy eie vermoëns en beperkinge is en ook gemaklik daarmee sal voel. Hy moet ook sy eie storie ken en steeds in die gespreksituasie bewus wees dat hy: "...'n medeskrywer of 'n medeverteller is aan 'n storie waarvan een van die bronne die eie verwysingsraamwerk (storie) is" (Müller:2000:18).

Hendrikse (1993:109) sê die pastor in 'n gemeente wat op die pad van volwassenheid gegroei het, moet nie 'n dominerende leierskapstyl handhaaf nie. Die pastor tree op as die koördineerder en fasiliteerder wat die verskillende groepe in die gemeente verstaan en akkomodeer. Gesinne wat misdaadgeweld oorleef, het in 'n besondere sin die ondersteuning van die gemeente nodig. Omdat die pastor deel van sy gemeentesisteem is en nie 'n vreemdeling wat van buite af probeer lei nie, is hy instaat om die proses te begelei. Pattison (1977:69) sê die funksie van die pastor as herder van die gemeente is om sy of haar unieke rol as deel van die sisteem te vervul. Hy sê: "The pastors functions enable the system to be healthy, growing and full of love. The system in turn then becomes the vehicle for health and growth of its individual members."

3.2 Narratiewe pastoraat

Wanneer die pastor en die gesin wat deur misdaadgeweld getref is, ontmoet, geskied dit binne 'n bepaalde konteks. Van Huyssteen (1987:177) sê dat teologie 'n drie-ledige konteks het:

- Die konteks van die godsdienstige ervaring,
- die konteks van die kerk en
- die konteks van teologiese refleksie op die gebeure.

Die begeleidingsproses kan nie van bogenoemde konteks losgemaak word nie. Müller (1991:185) maak die stelling dat praktiese teologie 'n integrasie van al drie die kontekste is. Dit lei uiteindelik tot sy definisie van praktiese teologie: "Praktiese teologie is die sistematies-gestruktureerde, voortgaande hermeneutiese proses, waardeur gepoog word om menslike handeling, wat verband hou met die verhale van die Christen-geloofsgemeenskap, teologies te verhelder en te vernuwe" (Müller:1996:5).

Die benadering binne die pastoraat waarmee in hierdie navorsing gewerk word, is die pastoraat van narratiewe betrokkenheid. Hoewel daar ander persone is wat 'n bydrae tot die ontwikkeling van 'n pastoraat van narratiewe betrokkenheid gemaak het, (byvoorbeeld Riet Bons-Storm, Don Browning, H.Gadamer) word daar vir die doeleindes van hierdie navorsing na die bydrae van die volgende persone gekyk:

3.2.1 Milton Erickson

Erickson het as psigoterapeut gepraktiseer. Volgens Freedman & Combs (1996:9-12) was Erickson se benadering tot terapie pragmaties en anti-teoreties. Hy het geglo dit was die taak van die terapeut om die persone wat hom kom sien het se sieninge en ondervindinge te probeer verstaan. 'n Terapeutiese situasie moet geskep word waarin sy pasiënte toegelaat word om hulle eie denke, emosies te gebruik op 'n wyse wat hulle die beste pas (*fit*), dat hulle kan verstaan wat met hulle gebeur het. Hy het sy praktyk veral rondom drie sieninge gebou:

1. Sy siening dat mense hulle lewens aktief en aanhoudend kan oorskryf (*re-*

author their lives).

2. Sy geloof in baie alternatiewe realiteite (*multiple realities*).

3. Sy klem op die krag van taal.

3.2.2 Charles V. Gerkin

Gerkin is 'n professor in praktiese teologie by die Emory Universiteit in Georgia. Hy het boeke geskryf soos *Widening the horizons - Pastoral Responses to a Fragmented Society* (1986), *Prophetic Pastoral Practice - A Christian Vision of Life Together* (1991) en *An Introduction to Pastoral Care* (1997). In sy boek *Prophetic Pastoral Practice* gee hy 'n pastorale begroning wat sinvol in die pastoraat gebruik kan word. Gerkin sê sy benadering is gewortel in die hermeneutiese fenomenologie van Hans-Georg Gadamer en Paul Ricoeur. Hy sê: "The choice to locate the approach within this philosophical stream is a practical one. In the work of the pastor with ordinary persons, it is necessary to get beneath the level of cognitive or reasonable logic to a level of experience that encompasses the intuitive, the emotional and the affective life, and the relational affinities that merge more from an individual and communal living out of a story carried in the person's imagination than they do from intellectual reasoning and/or logical desputation" (Gerkin:1991:21).

Dit is ook vir hom belangrik dat die pastor in die taal van metafore, verhale, verhoudings en beelde sal praat. Hoewel Gerkin sê dat hy geen vaste struktuur in sy profeties-pastorale benadering het nie, is die volgende hoofmomente tog vir hom van belang:

Common sense

"Common sense refers to a commonly held understanding of the way life is or should be" (Gerkin:1991:54). Die pastor moet homself heelyd in 'n pastorale gesprek afvra: "Wat is die *common sense* waarmee die persoon in 'n krisis

werk? Uit watter hoek het sy besluit gekom? Hoekom doen hy wat hy doen?"

Die pastor se werk is om die lidmaat se *common sense* te interpreteer en daarna die lidmaat se *common sense* met die Bybel se *common sense* te integreer. Dit moet die pastor doen terwyl hy sy eie *common sense* in aanmerking neem.

Sound judgment

"Whosoever has a sound judgment is not thereby enabled to judge particulars under universal viewpoints, but he (or she) knows what is important, i.e., he (or she) sees things from right and sound points of view" (Gerkin:1991:54). *Sound judgment* is wanneer die Bybel se storie en die lidmaat se storie so geïntegreer word dat dit pas en 'n verandering by die lidmaat bring.

Aesthetic taste

"To be a person with good taste in regard to beauty has meant to be closer to the truth than one without taste" (Gerkin:1991:54). Goeie smaak is nie hoe jy oor 'n saak voel nie, maar hoe dit ooreenstem met die gemeenskap se waardes en norme.

Gerkin (1991:59) sê: "...I would here propose that beneath the content of all notions of common sense, sound judgement and aesthetic taste... lie the images, themes, evaluative suppositions, and ideal understandings of a commonly held story or complex of stories that have shaped that community and its traditions"

Dit is vir Gerkin belangrik om in berading nie met wêreldvreemde antwoorde na mense te kom nie, maar dat die mens gehelp word om dit wat met hom gebeur Bybels-nuut te interpreteer sodat dit pas vir vandag se mens. Volgens Gerkin is

pastoraat 'n hermeneutiese dialoog wat die pastor en die wêreld voer om horisonne met mekaar te versmelt. Die taak van die pastor is om 'n lidmaat se metafoor met die Bybelse metafoor te laat versmelt.

3.2.3 Michael White

White se werk sluit aanvanklik aan by die werk van Gregory Bateson wanneer hy praat van negatiewe verduideliking (negative explanation), weerhouding (restraint) en dubbele beskrywing (double description). Na hy met die werk van David Epston kontak gehad het, het hy al hoe meer van die narratiewe metafoor gebruik begin maak (Freedman&Combs:1996:15). Hy gaan van die standpunt uit dat die narratiewe metafoor die standpunt huldig dat mense hul lewens volgens stories leef. Hy sê: "...these stories are shaping of life, and that they have real, not imagined effects - and that these stories provide the structure of life" (White:1993:36).

In sy boek *Narrative Means to Therapeutic Ends* verduidelik hy die gebruik van die metafoor van "maps". Hy sê verskillende "maps" lei na verskillende interpretasies van die "realiteit". Dit lei ook tot "*unique outcomes*". Volgens hom is 'n storie "...a map that extends through time". In White se Narratiewe model poog hy om nie net betekenis te gee aan die dominante verhaal nie. Hy werk ook met "alternatiewe stories". Met hierdie alternatiewe stories kan mense nuwe moontlikhede binne hulle verhoudinge en selfs 'n nuwe toekoms begin uitleef. Die totale betekenis van 'n persoon se lewenservaringe word op hierdie manier in die narratief verwoord .

'n Metode waarvan White in sy terapie gebruik maak is *eksternalisering*. Persone word aangemoedig om probleme wat hulle ervaar, te personifiseer en te objektifiseer. Op hierdie manier word die probleem iets buite hulleself en word dit as sodanig geëksternaliseer. Müller (1996:165) meld dat dit 'n metode is wat nou

aansluit by die narratiewe benadering tot terapie.

3.2.4 Ivan Boszormenyi-Nagy

Die benadering wat Boszormenyi-Nagy volg het algemeen bekend geword as *contextual therapy*. Volgens Müller (1996:82) spruit hierdie benaming uit sy oortuiging dat terapie nie net beperk moet word tot die kerngesin en die transaksies wat daarbinne afspeel nie. Daar moet ook met die uitgebreide gesinsisteem oor die verskillende geslagte heen rekening gehou word. Volgens hom is generasies aan mekaar verbonde en hulle dra ook verantwoordelikheid teenoor mekaar. Geslagte vereffen ook rekeninge met mekaar. Hierdie rekeninge word vertikaal (tussen die verskillende generasies) asook horisontaal (binne dieselfde generasie) vereffen.

Hoewel Boszormenyi-Nagy nie vanuit 'n Christelike perspektief werk nie, vind sy teorieë oor lojaliteit, balans en billikheid, noue aansluiting by die Christelike etiek.

□ **Lojaliteit (*loyalty*)**

Boszormenyi-Nagy praat nie van 'n etiese lojaliteit nie, maar van 'n ontiese lojaliteit (*loyalty*)- dit wat 'n gegewene is in familieverhoudinge. Hierdie lojaliteit word onder andere opgedeel in gesplete lojaliteit, onsigbare lojaliteit en vertikale en horisontale lojaliteit. Daar bestaan 'n diepgewortelde lojaliteit tussen gesinslede (Boszormenyi-Nagy:1986:15). Wanneer hierdie natuurlike lojaliteitsbande tussen ouers en kinders oorgeaktiveer word, is dit vir die kinders moeilik om lojaliteitsbande met sy eie portuurgroep te sluit. Boszormenyi-Nagy aanvaar in sy terapie dat primêre gesinsverhoudinge alle verdere verhoudinge bepaal (Boszormenyi-Nagy:1986:10). In sy terapie gaan Boszormenyi-Nagy ook konflik in lojaliteit na.

Balans

In die lewensloop van elke mens gebeur dit dat die vertikale en die horisontale lojaliteitslyne mekaar telkens sny. Dit is veral in 'n nuwe lewensfase (geboorte, groei, volwassenheid, huwelik, ouerskap, grootouerskap, verlies van ouers, ensovoorts) waar nuwe balans gevind moet word. Die vermoë om ou en nuwe lojaliteitsbande in balans te bring, is partykeer baie moeilik. Sonder balans is daar geen vryheid om in 'n nuwe lewensfase te ontwikkel nie (Van Heusden en Van den Eerenbeemt:1983:31)

Billikheid (*fairness*)

Om 'n verhouding te laat slaag, moet daar billikheid van al die partye wees. Müller stel dit so: "Onder billikheid moet dus nie 'n rigiede vergeldingsteologie verstaan word nie, maar eerder die skep van 'n situasie waarin elkeen teen eksploitasie van die ander beskerm word" (Müller:1996:64).

3.2.5 Julian C. Müller

In Suid-Afrika is dit veral die werk van Müller wat by die narratiewe pastoraat aansluiting vind, soos beskryf in sy boeke:

- Om tot verhaal te kom*** (1996) en
- Reis-geselskap*** (2000)

Die gereedskap waarvan in die narratiewe benadering gebruik gemaak word is:

- Responsiewe, aktiewe luister,
- die *not-knowing position* wat die pastor inneem en
- gespreksvrae. (Müller:2000:68)

Mense word tydens die pastorale begeleiding die geleentheid gegee om hulle

verhale op so 'n wyse te vertel en weer te vertel dat daar uiteindelik herinterpretasie en rekonstruksie sal plaasvind (Müller:2000:71). Daar word van die standpunt uitgegaan dat 'n storie wat 'n vloei van die verlede na die toekoms het, die potensiaal het om verandering te laat plaasvind. Baie hang in hierdie benadering af van die feit dat die pastor 'n "not-knowing" posisie inneem.

In die narratiewe benadering voer die pastor vyf bewegings uit wat eerder sirkulêr as lineêr gesien moet word (Müller:2000:72-73). Die bewegings is:

- Help die gespreksgenoot om die noodverhaal te vertel.***
Die pastor laat die gesin wat deur misdadageweld getref is toe om hulle onmiddellike storie van pyn so uitvoerig moontlik te vertel. Maak hier veral gebruik van responsiewe, aktiewe luister.
- Help die gespreksgenoot om die verledeverhaal te vertel***
Müller sê die noodstorie het ook 'n geskiedenis. Die verhale van die gesin van oorsprong is gewoonlik 'n belangrike deel van die verledeverhaal.
- Help die gespreksgenoot om die toekomsstorie in die verledestorie te ontdek***
Wanneer gesinne in nood se toekomsverhaal verduister is, fasiliteer die pastor 'n situasie waarin 'n nuwe toekomsverhaal in die verledeverhaal ontdek word.
- Help die gespreksgenoot om die verledeverhaal te herinterpreteer***
Om die verledeverhaal te herinterpreteer, word gebruik gemaak van 'n proses van *reframing*. Wanneer die pastor ander temas in plaas van die

4. G probleemversadigde temas suggereer, word die gesin wat deur misdaadgeweld getref is, uitgenooi om te begin skep aan nuwe verhale uit die verlede.

Nooi die gespreksgenoot uit om aan die hand van die toekoms en toekomsdrome te gesels

Wanneer daar oor die toekomsdrome gesels word, neem die toekomsverhaal vorm aan.

In hoofstuk 7 word die narratiewe benadering van Müller verder bespreek.

4. Gemeente

Omdat praktiese teologie binne die konteks van die kerk bedryf word (Van Huyssteen:1987:177) en pastorale begeleiding aan “survivor-gesinne” moeilik buite die konteks van ‘n gemeente kan plaasvind, word hier enkele opmerkings oor die gemeente as die liggaam van Christus gemaak.

Heitink (1993:264) sê wanneer ons die kerk sien as “de sociale gestalte van het christelijk geloof”, lei dit na ‘n kernbegrip in die Bybels-teologiese ekklesiologie, naamlik die begrip *koinonia*. Hy sê verder dat die begrip *koinonia* staan teologies gesien nie op dieselfde lyn as die ander grondfunksies (*marturia*, *diakonia* en *leiturgia*) van die kerk nie. *Koinonia* is eerder ‘n begrip wat die ander drie begrippe verbind. Hy sê: “ Het begrip *koinonia* omspant als het ware de grondfunksies van *martyria*, *diakonia* en *leitourgia*. Dat is kenmerkend voor een solidaire gemeenschap, die de gedachtenis viert en bewogen is met de nood van de wereld”(Heitink:1993:265). Die kerk is dus nie net op haarself gerig nie, maar is ook daar ter wille van die wêreld. Berkhof (1973:429) sê die kerk is “... de bemiddelde beweging tussen Christus en de mensen. Zoals het instituut Christus naar de gemeente toe bemiddelt, zo bemiddelt de gemeente op haar beurt hem naar de wereld toe.”

Volgens Heyns is die beeld van die kerk as die *liggaam van Christus* die beeld waarin die rykste betekenis-skakerings voorkom (Heyns:1978:360). Küng verbind die term *God se volk* met die term *liggaam van Christus*. Wanneer Küng oor die term *volk van God* praat, sê hy: “...this idea is found not only in Paul, but is the oldest term to describe the ecclesia, and it emphasizes the crucial continuity between the Church and Israel and the Old Testament” (Küng:1968:225). Hy sê dis alleen wanneer die kerk as *God se volk* gesien word dat ons kan verstaan wat dit beteken dat die kerk

die liggaam van Christus is. Die term *Liggaam van Christus* beskrywe die nuwe en unieke aard van die nuwe volk van God (Küng:1968:225).

In die Ou Testament word twee woorde naamlik צדה ('eda) en קהל (qahal) gebruik om veral die term *vergadering* aan te dui. Die LXX vertaal "qahal" dikwels met "ekklesia". Die woord "ekklesia" dui dikwels op die plaaslike gemeente (byvoorbeeld in Galasiërs 1:2). Ander kere (byvoorbeeld Efesiërs 1:22) word dit gebruik om die algemene kerk aan te dui (Barth:1974:205). Küng bevestig dit as hy sê dat in Romeine en 1 Korintiërs word die liggaam van Christus as die individuele gemeente beskryf. In Kolossense en Efesiërs word dieselfde term weer vir die kerk as geheel gebruik (Küng:1968:230).

Dit val nie binne die veld van hierdie navorsing om 'n behandeling van die verskillende eienskappe van die kerk of selfs 'n dogmatiese uiteensetting van die begrip *kerk* of *gemeente* te gee nie. Daar word in die navorsing geen duidelike onderskeid getref tussen die woorde "kerk" en "gemeente" nie, "al denken we bij gemeente vooral aan de kerk als gemeenschap der gelovigen en bij 'kerk' aan het instituut in zijn organisatorische opbouw" (Heitink:1979:327). Wanneer daar in die navorsing van *gemeente* gepraat word, word verwys na 'n groep Christen-gelowiges met dieselfde belydenis, wat organisatories en geografies saamgegroepeer is in een kerkverband - die plaaslike gemeente. In hierdie navorsing word hoofsaaklik navorsing in die Nederduitse Gereformeerde Kerk en in die Verenigende Gereformeerde Kerk gedoen.

Wat wel van belang is binne die gereformeerde teologie is dat dit in die eerste plek om Christus gaan wanneer daar oor pastorale sorg binne die gemeente gepraat word. Die liggaambeeld wil die aandag vestig op die verhouding wat daar tussen

Christus en sy liggaam bestaan. Christus is die Hoof van sy liggaam (Efesiërs 1:22 en 4:5, Kolossense 1:18.) As Hoof regeer Christus sy liggaam (Heyns:1977:53). Pastorale sorg kan daarom nooit buite Christus om gedoen word nie. Heitink (1979:350) praat van “pastoraat als hulpverlening in verbondenheid met die gemeente van Christus.” Die woorde in verbondenheid met die gemeente van Christus, het ‘n dubbele gerigtheid: “Het gaat om de gemeente als ‘de gemeenschap waaruit’ en als ‘de gemeenschap waar naartoe’”(Heitink:1979:352).

In die kerk gaan dit om *mense* wat as sondaars tot geloof in Jesus Christus gekom het en wat nou as burgers van God se koninkryk deur Hom in 'n byeenkoms saamgebring word, om die wêreld te gaan dien. Heyns (1978:353) sê die basiese struktuur van die kerk kom aan die een kant daarop neer dat God, uit genade, mense in Jesus Christus uitverkies. Aan die ander kant bestaan die kerk uit mense wat uit gehoorsaamheid instemming met God se bedoeling met hulle, betuig.

Nel (1993:116) sê dat dit ook belangrik is dat die gemeente moet weet wat hulle in Christus reeds is en ook wat God wil hê dat hulle sal wees, naamlik 'n geheiligde volk, 'n koninklike priesterdom, die eiendomsvolk van God (1 Petrus2:9).

5. Gesin

Veral in die Engelse literatuur word die woord *family* alternatiewelik vir gesinne en ook vir die uitgebreide gesin of die familie gebruik.

Behalwe waar anders aangetoon, word daar egter in hierdie navorsing met die woord "gesin" bedoel almal wat tot 'n betrokke huishouding (almal wat onder een dak woon), behoort. Gewoonlik bestaan die kerngesin uit 'n man en 'n vrou met hulle kinders. 'n Oupa of 'n ouma kan egter ook by hulle inwoon. Vir die doel van die navorsing behoort sodanige oupa en ouma dan ook tot die kerngesin.

In hoofstuk 3 word 'n meer volledige bespreking van gesinne gedoen.

In die navorsing is daar sake van die volgende medrywe: moord, wettige dood.

Snyman (1992:435-519) definieer die medrywe soos volg:

6.1 Moord

Moord is die wederregtelike en opsetlike veroorsaaking van die dood van 'n ander mens

Snyman (1992:436) meld dat hierdie misdadig slegs opsetlik gepleeg kan word. Om deur nalatigheid iemand anders se dood te veroorsaak, is om strafbare mensslag te ploeg.

6. Geweld

In die algemene reg was daar 'n omvattende misdaad, *iniuria*, wat allerlei persoonlikheidskrenkinge beskryf het. Snyman(1992:465) sê: “Die tradisionele opvatting in die gemene reg was dat *iniuria* bestaan het uit die wederregtelike, opsetlike skending van die *dignitas* (waardigheid), *fama* (aansien of goeie naam) of *corpus* (liggaamlike integriteit) van 'n ander.”

Die Latynse *violare* (Engels: *violate*) hou verband met terme soos *geweld aandoen*, *opdring aan 'n ander* of *misbruik maak van 'n ander*. Dit gaan gepaard met fisiese leed (Simpson & Weiner :1989:1199).

Joubert (1993:223) gaan verder deur geweld nie net as die aanwending van doelbewuste fisieke mag jeens iemand te beskryf nie, maar sien geweld ook in metaforiese verband as onder andere die daarstelling van strukture en instellings wat mense hulle menswaardigheid misken. Hierop sal ek verder in hoofstuk 5 ingaan.

In die navorsing is daar sprake van die volgende misdrywe: Moord, aanranding en roof.

Snyman (1992:435-519) definieer die misdrywe soos volg:

6.1 Moord

Moord is die wederregtelike en opsetlike veroorsaking van die dood van 'n ander mens.

Snyman (1992:436) meld dat hierdie misdaad slegs opsetlik gepleeg kan word. Om deur nalatigheid iemand anders se dood te veroorsaak, is om strafbare mansslag te pleeg.

6.2 Aanranding

Aanranding is die wederregtelike en opsetlike (a) regstreekse of onregstreekse toevoeging van geweld aan die liggaam van 'n ander persoon, of (b) dreigemente van onmiddellike persoonlike geweld aan 'n ander onder omstandighede waarin die bedreigde beweeg word om te glo dat die persoon wat dreig die opset en die vermoë het om sy dreigement uit te voer.

Snyman (1992:457) onderskei ook tussen gewone aanranding en aanranding met die opset om ernstig te beseer. Volgens die Suid-Afrikaanse reg hoef ernstige liggaamlike beserings nie noodwendig toegevoeg te wees nie; slegs die opset om dit toe te voeg word vereis.

6.3 Roof

Roof is die wederregtelike, opsetlike, geweldadige wegneming en toe-eiening van 'n ander se roerende en liggaamlike eiendom.

Roof word kortweg beskryf as *diefstal deur geweld*. Die besitter moes vanselfsprekend nie toegestem het tot die verwydering nie en die misdadiger moes geweet het dat die toestemming ontbreek (Snyman:1992:516).

7. Slagoffer

Joubert (1993:223) omskryf onregmatige geweld as die aanwending van doelbewuste fisieke mag jeens iemand wanneer die persoon opsetlik liggaamlik beseer of gedood word. Die slagoffer is dus die persoon wat aan die ontvangkant staan wanneer iemand onregmatige geweld op hom toepas.

Snyman (1990:13) definieer 'n slagoffer bloot as dié persoon wat as gevolg van die onregmatige doen en late van 'n ander, leed en skade berokken word.

Van der Berg (1997:27) omskryf 'n slagoffer as die persoon of individu wat benadeel word deur 'n gewelddadige handeling. Sy gaan voort deur slagoffers in twee kategorieë te verdeel:

7.1 Direkte slagoffer

Die direkte slagoffer word gesien as die persoon wat primêr geviktimizeer is. Hy of sy was in direkte, aangesig tot aangesig konfrontasie met die misdadiger. "Operasioneel word die direkte slagoffer gesien as die persoon wat die handeling of die gevolg daarvan onmiddellik en eerstehands ervaar" (Van der Berg:1997:27).

7.2 Indirekte slagoffer

Die indirekte slagoffer is die familie of naasbestaandes wat indirek slagoffers van die misdaad word as gevolg van die invloed wat dit op hulle gesinsistiem het. Van der Berg (1997:27) verwys ter illustrasie na 'n gesin waar een van die lede vermoor is: "Die moordenaar dien nie noodwendig enige direkte, sigbare fisieke letsels aan die naasbestaandes toe nie, maar wel onsigbare psigiese, geestes- en geestelike letsels wat in fisieke pyn kan manifesteer en

B. "wat 'n direkte gevolg is van die moordinsident sodra die moordtyding ontvang word."

In hierdie navorsing sal daar aan beide die direkte sowel as aan die indirekte slagoffers aandag gegee word, omdat hulle deel van dieselfde sisteem is. Wanneer een lid van die sisteem verander, kan die res van die sisteem nie dieselfde bly nie.

8. “Survivor gesinne”

Toe ek met die navorsing oor gesinne en misdaadgeweld begin het, het ek aanvanklik die keuse gemaak om te praat van gesinne wat deur misdaadgeweld getref is of gesinne wat slagoffers was van misdaadgeweld. Dit het egter gou duidelik geword dat dit 'n verkeerde woordkeuse was. Die woorde “tref” en “slagoffer” impliseer dat gesinne die geweld passief ontvang en daarna uitgelewer bly aan die gevolge van die misdaadgeweld. Daarom word daar nou spesifiek die keuse gemaak om te praat van gesinne wat misdaadgeweld *oorleef* of *oorkom* het (*survivor* gesinne), teenoor die term *slagoffer* van misdaadgeweld. “Survivor-gesinne” is gesinne wat ook deur misdaadgeweld getref is, maar op die een of ander manier daarin geslaag het om te oorleef, om aan te gaan en sonder dat hulle dit altyd besef op 'n pad van heel word, begin loop het.